

**XVIII. YÜZYIL AVRUPA'SINDA YABANCI DİL OLARAK
TÜRKÇE ÖĞRETİMİNİN ÖNEMİ: OSMANLI
İMPARATORLUĞU'NDA İSTANBUL FRANSIZ DİL
OĞLANLARI OKULU (1669-1873)**

*Suna TİMUR AĞILDERE**

ÖZET

Söz konusu çalışmamızda, Fransız Hükümeti'nin Doğu dilleri tercümanları yetiştirmek amacıyla 1669'da İstanbul'da kurduğu Doğu Dilleri Oğlanları okulunun yaklaşık olarak bir yüzyıla kadar yayılan tarihi, Türkçenin yabancı dil olarak öğretilmesinde kullanılan yöntemler ve okulun amaç ve hedefleri incelenmiştir. Hiç kuşkusuz adı geçen okul Türkçenin yabancı dil olarak öğretilmesi tarihinin en önemli yapı taşını oluşturmaktadır. Doğu dilleri okulunun en önemli özelliği Fransız uyruklu öğrencilerine küçük yaşlardan itibaren İstanbul'da Türk dili ve kültürünü öğretmektir. Söz konusu öğrenciler ilerleyen yıllarda uluslararası ilişkilerde diplomat ve çevirmen olarak önemli görevler almış ve Osmanlı kültürü ile Avrupa kültürü arasında bir köprü oluşturmuşlardır.

Anahtar Kelimeler: İstanbul Fransız Dil Oğlanları Okulu, Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi, Yabancı Dil Eğitimi Tarihi.

**THE IMPORTANCE OF TEACHING TURKISH AS A
FOREIGN LANGUAGE IN EUROPE IN THE 18TH
CENTURY: ECOLE DES ENFANTS DE LANGUE
D'ISTANBUL IN THE OTTOMAN EMPIRE (1669-1873)**

ABSTRACT

This study is intended to analyze the nearly one-century history of the School of Infants of Eastern Languages, which was founded by the French

* Doç. Dr. Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Yabancı Diller Eğitimi Bölümü, Fransız Dili Eğitimi ABD, sunatagildere@yahoo.fr

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

government in Istanbul in 1669 with the aim of training interpreters of eastern languages, and the methods employed to teach Turkish as a foreign language as well as the purposes and targets of the school. Doubtless, the school in question forms the most important cornerstone of the history of teaching Turkish as a foreign language. The most significant quality of the school of eastern languages is that it teaches its students, who are citizens of France, the Turkish culture and language in Istanbul from their early ages onwards. These students have undertaken important tasks and positions in the forthcoming years as diplomats and interpreters in field of international affairs, thus bridging the Ottoman culture and European culture.

Key Words: Ecole des Enfants de Langue d'Istanbul, Turkish as a foreign language teaching ,The History of Foreign Language Education.

Giriş

XVIII. yy. Avrupa'sında yabancı dil olarak Türkçenin öğrenimi geçen yüzyıllara göre günün sosyo-politik ve ekonomik koşullarına uygun olarak yaygınlaşmaktaydı. Avrupa devletlerinin üç kıtaya yayılmış Osmanlı İmparatorluğu ile elçilikleri aracılığıyla yürüttüğü ticari ve diplomatik ilişkiler, söz konusu elçiliklerde çalışan görevliler ve tercümanlar tarafından Türkçenin yabancı dil olarak öğrenimini zorunlu kılmaktaydı.

Osmanlı İmparatorluğunda Divan-ı Hümayun veya elçiliklere bağlı doğu dilleri mütercim-tercümanlarına batı dillerinde "drogman" adı verilirdi. Söz konusu tercümanlar çoğu zaman hizmet ettikleri devletin uyruğunda olmazlardı. Örneğin Osmanlı İmparatorluğunda, XVII. yy. ortasına kadar Bab-ı Ali'ye bağlı Divan-ı Hümayun tercümanları çoğunlukla "Hristiyan iken Müslümanlığı kabul etmiş kimselere veril[miş] ve kendilerine maaş olarak tımar bağlan[mıştır]." (Bilim 2002: 175) Divan'ı Hümayun tercümanları Osmanlı İmparatorluğu ile Avrupa devletleri arasında köprü görevini yürüten ve elçiliklerden gelen her türlü evrakı ilk elden çevirmekle yükümlü olan birçok dil bilen ve batı kültürünü yakından tanıyan kişilerdi. Söz konusu kişiler görevlerinin inceliği ve gizliliği gereği Batı'da birçok araştırmaya konu olmuşlardır (Bk. Testa, M&Gautier,

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

A (2003), Reychman, J (1961), Hitzel, F (1995), Marghetitch, S. G (1898)). Döneminin en ünlü isimlerinden biri de hiç kuşkusuz Avrupa'da Albertus Bobovius olarak tanınan ve aynı zamanda da önemli bir müzisyen olan Ali Ufkî Bey'dir.

XVII. yy. ortalarından XVIII. yy.'a kadar Divan-ı Hümayun tercümanlığını Fenerli Rum aileler üstlenmiştir; bu ailelerden özellikle Mavrocordato ailesi Divan-ı Hümayun tercümanlığında yüz yıla yakın bir süre egemenliğini sürdürmüştür.

Ancak XIX. yy. başında meydana gelen Rum ayaklanmaları nedeniyle, Divan-ı Hümayun tercümanlığı yapan Rum ailelerine duyulan güven sarsılmıştır. Bu nedenle, II. Mahmut'un isteğiyle Bab-ı Ali'nin bünyesinde Türk-Müslüman tercümanlar yetiştirmek amacıyla 1821'de Tercüme Odası kuruldu.

Adı geçen Oda'ya, Ahmet Vefik Paşa'nın dedesi Yahya Naci Efendi ilk Türk-Müslüman baş tercüman (mütercim-i evvel) olmuş, Divan-ı Hümayun tercümanlığı müessesinde Türk-Müslüman ailelere mensup tercümanların devri başlamıştır. Aslında Tercüme Odası, Osmanlı devlet teşkilatına, Batıdaki örnekleri temel alan ve mütercim-tercüman yetiştiren dil oğlanları okuluydu. Söz konusu okuldan yetişenler özellikle Mustafa Reşid Paşa'nın sadrazamlığı döneminde devletin en üst kademesinde görev yapmış kişilerdir. Bunların en önemlileri arasında Ali Paşa, Fuat Paşa ve Ahmet Vefik Paşa'yı sayabiliriz.

Tercüme Odasına benzer bir tercüman yetiştirme politikasını Batı Devletleri, Osmanlılardan yaklaşık üç yüzyıl önce İstanbul'da hayata geçirmişlerdir.

Venedik Cumhuriyeti kendi uyruğundan olan doğu dilleri ve özellikle de Türkçe bilen tercümanlarını yetiştirmek amacıyla 1551 yılında İstanbul'daki elçiliğinin bünyesinde ilk dil oğlanları (İt. *giovani della lingua*) okulunu kurmuştur. Venedik Cumhuriyeti İstanbul'daki dil oğlanları okulu örneğini, 1669 yılında Fransa, 1754 yılında Avusturya, 1766 yılında Polonya ve son olarak 1814 yılında İngiltere izlemiştir.

Yukarıda adı geçen doğu dilleri dil oğlanları okullarının kurulmasının amacı, Osmanlı İmparatorluğunda görev yapacak ilgili devletlerin görevlilerinin Türkçe öğrenimini küçük yaşlardan itibaren devlet eliyle sağlamaktır. Böylece kendi uyruğundan olan söz konusu kişilerin başka milletlerin tercümanlarına gereksinim duymadan Osmanlı devletinin en üst makamlarıyla aracısız olarak iletişime geçebileceklerdi. Bu uygulamanın temel amacı, dönemin diplomasi trafiğinin başlıca kahramanları olarak kabul edilen tercümanların

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

ihametlerini en aza indirmekti. Bilim, söz konusu olguyu *Türkiye’de Çağdaş Eğitim Tarihi* başlıklı kitabında şu ifadelerle vurgulamaktadır:

“XVII. yy. sonlarından başlayarak Rusya, Fransa ve İngiltere’nin Osmanlı Devleti, Boğazlar ve Akdeniz’e yönelik çıkarıcı politikaları tercümanlığa yeni boyutlar getirdi. Gerçi bu zamana kadar tercümanların içinde devlete yararlı hizmetler yapanlar olduğu gibi, iç ve dış politikalarla ilgili sahip oldukları bilgileri yabancı devletlere verenler de olmuştu” (2002: 177)

Bab-ı Ali’ye bağlı tercümanlar için ifade edilen yukarıdaki saptamalar, tüm batı devletleri tercümanları için zaman zaman geçerli olmuştur. Bu nedenle, Fransa Kralı XIV. Louis’in nazırı Jean-Baptiste Colbert’in teşvikiyle ve Marsilya ticaret odasının isteği üzerine, uluslararası ilişkiler ve ticari faaliyetlerde yoğun gereksinim duyulan Türk, Arap ve Fars dilleri mütercim-tercümanları, bir başka deyişle Doğu dilleri dil oğlanları okulu Meclis’in 18 Kasım 1669 tarihli kararıyla kurulmuştur (Hitzel 1995, Balliu 2005, Testa&Gautier 2003)

Fransız Dil Oğlanları Okulu

Venedik Cumhuriyeti 1551’den beri, Senato’nun tercümanlık mesleği için uygun bulduğu genç yurttaşları İstanbul’da eğitim görmeye gönderiyordu. Bu tercümanlık öğrencilerine “Giovani della lingua” deniyordu. Fransa da tercümanlar yetiştirmek üzere bir okul açmaya karar verince, Venedik modelini örnek almakla yetindi. *Enfants de langue*, daha sonra da *jeunes de langue* deyimleri aslında Venekliler’in Türkçe’den çevirdikleri “dil oğlanı” deyiminin Fransızcasıdır. (Hitzel 1995: 19)

Fransa 1669’da aldığı kararla, Fransa ve Yakındoğu’da doğmuş ve bizzat kralın kendisi tarafından seçilecek sekiz yaşlarında on Fransız öğrenci, Latince öğrenimlerinin yanı sıra Türkçe ve Arapça da öğrenmek için öncelikle Paris’teki ünlü Louis-le-Grand kolejinde kraliyet bursuyla eğitim görecektlerdi. 1563’te kurulan Louis-le-Grand koleji dönemin ve günümüz Avrupa’sının en ünlü ve itibarlı okullarından biridir. Divan-ı Hümayun’un baş tercümanı olan Ruhiddin Efendi 1834’te Paris Elçiliğinde görevliyken oğlu Ahmet Vefik Paşa’yı söz konusu okula yazdırmış üç yıl boyunca öğrenim görmesini sağlamıştır. Ahmet Vefik Paşa’nın engin Fransızca ve batı kültürü bilgisinin kaynağını adı geçen okulun teşkil ettiği bilinmektedir. (Bk. Pakalın 1942, Tuncel 1973)

Fransa kralı XIV. Louis’in seçtiği on öğrenci, Louis-le-Grand kolejinde tamamladıkları kuramsal eğitimlerini “Doğu dilleri konusundaki bilgilerini arttırmak ve tercümanlık görevlerinde

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

kullanılmak üzere İstanbul'daki [Fransız Elçiliği binası içerisinde bulunan] Kapüsen kolejine gönderil [mişlerdir]". (Hitzel 1995: 24)

Fransız krallığı sınırları içerisinde ve Yakındoğu'da yaşayan Fransız aileler için oğullarının doğu dilleri tercümanı olmaları çok büyük önem taşımaktaydı; Türkçeyi öğrenmeleri ve İstanbul'daki Fransız Elçiliği bünyesinde tercüman olarak görev almaları, rekabetlerle dolu iş yaşamındaki başarının kapısını da kendilerine açmaktaydı.

Hitzel'in *Dil Oğlanları ve Tercümanlar* adlı eserinde de ortaya koyduğu gibi Fransız Dışişleri Bakanlığı arşivlerine göre, aileler çocuklarının dil oğlanları okuluna girebilmesi için yoğun taleplerde bulunuyor ve bu talepler dönemin hatırlı kişileri aracılığıyla yapıyordu. Bu yoğun talep karşısında, Denizcilik Bakanlığı 1780'de, önceliğin tercüman ailelerinin erkek çocuklarına tanınmasına karar verdi: "*Öğrenciler Majestelerinin Doğu dilleri tercüman-yazmanlarının ve diğer tercümanların oğulları ve torunları, olmazsa yeğenleri arasında seçilecekler ve bunlardan ancak 8-12 yaşları arasında bulunanlar kabul edilecektir.*" (1995: 28-30)

Doğu dilleri dil oğlanları okulunda Fransa'nın ileri gelen Caussin de Perceval (Enstitü üyesi ve Collège de France'da Arapça profesörü), Barbié de Bocage (Dışişleri Bakanlığı'na bağlı Edebiyat ve Coğrafya Fakültesi'nde profesör ve Enstitü üyesi) gibi aydın ailelerinin çocuklarının adlarının yanı sıra Fonton, Fornetti, Roustan, Adanson gibi ünlü tercüman ailelerinin çocuklarının adları da göze çarpmaktadır. (Hitzel 1995, Balliu 2005)

1669 yılında açılan bu okul, 1795 yılında yerini halen Paris'te eğitim veren Doğu Dilleri ve Uygarlıkları Enstitüsü'ne (INALCO) kısmen bıraktıysa da, 1873'te kapılarını tamamen kapattı. (Hitzel 1995, Yerasimos 2003, Testa&Gautier 2003).

Okul yaklaşık iki yüz boyunca öğrencilerine çocukluk yaşlarından itibaren Türkçe başta olmak üzere Arapça ve Farsçayı başarılı bir biçimde öğretti.

İncil'in dili olan Latince başta Fransa olmak üzere Avrupa'da XVII. yy. ortalarına kadar eğitim dili olarak varlığını korudu, öyle ki Fransa'da anadilde eğitim ancak XVII. yy. sonunda yapılabilmıştır ve yine söz konusu ülkede, Almanca ve İngilizce gibi yabancı dillerin öğrenim ve öğretimi ancak XIX.yy'da yaygın olarak gerçekleşebilmiştir (Bk. Puren 1988). O nedenle Fransa'nın 1670'lerde Türkçenin yabancı dil olarak öğrenim ve öğretimine duyduğu ilgi, yabancı dil eğitimi tarihçileri açısından da dikkate alınması gereken bir durumdur.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

XVII. yy.'dan XX. yy. başına kadar Avrupa devletleri ve Osmanlı İmparatorluğu'nda yaygın olarak kullanılan yabancı dil öğretim yöntemi ise geleneksel veya daha bilinen adıyla dilbilgisi-çeviri yöntemidir. Söz konusu yöntemin özünü dil bilgisi, edebî metinlerin ezberlenmesi ve çevirisi oluşturmaktaydı, hemen belirtelim ki Fransız dil oğlanları okulunda da Türkçenin öğretiminde aynı yöntem uygulanmaktaydı.

Dil Oğlanlarının Yabancı Dil olarak Türkçe Öğretimi ve Öğrenimi

Daha önce de belirttiğimiz gibi, Fransız dil oğlanları okulu öğrencileri sekiz yaşlarından itibaren Türk dili ve kültürü ile tanıştırıyorlardı. Dil oğlanlarının çok küçük yaşlardan itibaren dil eğitimine başlamalarının en önemli nedeni ise, doğu dillerini iyi telaffuz edebilmelerini sağlamak için “ergen gırtlığından çok çocuk gırtlığının uygun olduğu” (Balliu 2005: 75) görüşünün dönemin yabancı dil eğitimcileri tarafından şiddetle önerilmiş olmasıydı. Bir diğer neden ise, yabancı dil öğretiminin yapı taşlarından olan “öğrenen motivasyonunu” ve “hedef dile ilgiyi” erken yaşlardan başlayarak sağlamaktı.

Öğrenciler yaklaşık olarak yedi yıllık kuramsal eğitimlerini Louis-le-Grand Kolejinde sürdürüyorlar ve 15–16 yaşlarında İstanbul'a Fransa Elçiliğinin bünyesinde bulunan Pera dil oğlanlar okuluna Türk dilini uygulamalı olarak öğrenmek amacıyla geliyorlardı. Ancak, 1785 yılında alınan bir dizi kararlar, öğrenciler istedikleri takdirde Louis-le-Grand Kolejine gitmeden ve sekiz yaşlarından itibaren doğrudan doğruya İstanbul'daki dil oğlanları okulunda öğrenim görebiliyorlardı.

Öğrencilerin ailelerine gönderdikleri mektuplar sayesinde Türkçeyi hangi eğitimsel yöntemlerle öğrendiklerine tanık olmaktadır.

İstanbul okulunun dil oğlanlarından olan Cardin, 16 Ağustos 1813 tarihli mektubunda şunları yazmaktadır: “*Benim sadık Hümayûn Name'm Büyükdere'de de peşimi bırakmadı. Her sabah Bay Outrey [Elçilik tercümanı] ile birlikte onu okuyoruz. Bana bir parça yazdırdıktan sonra, çevirisini ekliyor. Bay Ducaurroy [Dil oğlanları okulu müdürü ve Elçilik baş tercümanı] da bazen bizi aydınlatma lütfunda bulunuyor ve karşılaştığımız güçlükleri tek tek açıklıyor.*”

Guillaume Barbier de Bocage da, belleğini, P. Holdermann ile P. Viguier'nin dilbilgisi kitaplarından ve Meninski'nin *Lexicon arabico-persico-turcicum*'undan (Arapça-Farsça-Türkçe sözlük) çıkardığı sözcük ve cümlelerle besliyordu: “*Günlerimi eğlenceli bir şekilde geçiriyorum. Öğlen yemeğinde yüz Türkçe sözcük, akşam*

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

yemeğindeyse otuz Yunanca sözcük ve bir düzine kadar cümleyi hallediyorum; bazen de bunları İstanbul'un en güzel kızları olan Dantan'ın küçük hanımlarına tekrarlıyorum. Bütün bunları Caussin ile birlikte yapıyoruz. Sonra da akşam yemeğine kadar Türkçe kitaplara dalıyoruz." (Hitzel 1995:42)

Yukarıdaki örneklerden de anlaşılacağı gibi, Pera okulunda uygulanan Türkçe yabancı dil öğretim yöntemi, dilbilgisi-çeviri yöntemiyle örtüşmektedir.

Edebî metinleri öğretilen hedef dilden ana dile aktarmanın ve ana dilden hedef dile çevirmenin başlıca amacı; öğrenenin, okuma ve yazma becerilerini geliştirmesine yöneliktir. Söz konusu yöntemde, bağlamlarından kopuk hedef dile ait sözcüklerin ezberlenmesi ve sözlü tekrarı, konuşma becerisini geliştirmek amacıyla uygulanmaktaydı. Ancak, Gouin'in *Art d'Enseigner et d'Etudier les langues* (Dillerin öğretilmesi ve incelenmesi sanatı) başlıklı eseriyle 1880'lerde öncülüğünü yaptığı düz varım veya doğrudan anlatım yönteminde (méthode directe) önemli bir yer tutan konuşma ve dinleme becerilerinin geliştirilmesine yönelik karşılıklı konuşma alıştırmalarının, dönemin İstanbul'unun gündelik yaşamı içerisinde dil oğlanları tarafından rahatlıkla gerçekleştirildiğine tanık olmaktadır.

Ancak, Balliu'nun da vurguladığı gibi aileleri Fransa'da yaşayan dil oğlanlarının Türkçe konuşma becerilerindeki akıcılık, İstanbul'da yaşayan Levanten ailelere mensup dil oğlanlarına oranla çok daha alt düzeydedir (2005: 75). Hiç kuşkusuz bu saptamanın başlıca nedeni, bir yabancı dili akıcı olarak konuşabilmenin en önemli etkenlerinden birinin de konuşulduğu ülkede tam anlamıyla edinilebileceği görüşüdür.

Hitzel'in de belirttiği gibi öğrenciler İstanbul'daki Fransız elçiliğinde yer alan dil oğlanları okulunda bir Türk hocadan günde dört saat Türkçe dersi almalarının yanı sıra aynı hocadan Arapça ve Farsça dersleri de almaktaydılar Kullandıkları ders kitapları kesin olarak bilinmemekle birlikte, Fransız Millî Kütüphanesinde bulunan *Livre de phrases turques et françaises* (Türkçe ve Fransızca cümleler kitabı) başlığını taşıyan bir konuşma kitabının¹ içinde yer alan yazıda: "Ben St. Louis koleji dil oğlanı Jean Batisse Couet, bu kitabı 1721 yılının 24 Şubat günü bitirdim, Pera, İstanbul." ifadesi yer almaktadır. Bu ifadeden de anlaşılacağı üzere Türkçe-Fransızca konuşma kitapları dönemin gereksinimleri doğrultusunda yoğun olarak kullanılmaktaydı. Fransız Dil oğlanları okulundaki Türkçe öğretmenlerinin adları bilinmemekle birlikte, söz konusu öğretmenlerin genellikle ana dili

¹ Bibliothèque Nationale, Suppl. Turc 689 eser adı (Hitzel 1995:41)

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

Türkçe olan Türk-Müslüman öğretmenler arasından seçtikleri bilinmektedir. Nitekim Paris Dışişleri Bakanlığı Arşivinde yer alan 8 Kasım 1823 tarihli belgeye göre öğrenci Charles Ledoux'nun Türkçeyi öğrendiği iki ayrı dilde (Fransızca-Türkçe) belirtilmiştir. Belgede, Türkçe öğretmeni Feyzullah oğlu Mehmed Necib'in imzası yer almaktadır².

XIX. yy.'da Türkçe, Fransızca ve Almanca konuşma kitaplarının önemi, demir yolunun yaygınlaşması ve sanayileşmenin de getirdiği ticari ve diplomatik gereksinimler doğrultusunda artış göstermiştir.

Bu kitaplara örnek olarak; 1855'de Ermeni keşiş S. Catergian'ın hazırladığı ve Viyana'da basılan *Guide de Conversation Turc-Français-Allemand* (Türkçe-Fransızca-Almanca konuşma el kitabı), Paris Ermeni Lisesi müdürü A. Calfa'nın 1859'da Şehzade Abdülmecit'e ithaf ettiği ve Paris'te 2. baskısı yapılan *Guide de la Conversation Français-Turc à l'usage des voyageurs et des étudiants* (Seyyahlar ve öğrenciler için Fransızca-Türkçe konuşma el kitabı) yanı sıra İngiliz Elçiliği baş tercümanı ve İzmir Fransız Lisesi Türkçe öğretmeni M. Mallouf'un 1862'de Paris'te yayınladığı *Grammaire Élémentaire de la Langue Turque suivie de Dialogues Familiars* (Türk dilinin temel dilbilgisi ve günlük konuşmalar) adlı eserler sayılabilir.

Hitzel'e göre, Türkçeyi akıcı olarak konuşabilen öğrencilerin yaptıkları bir başka alıştırma ise, özellikle Ramazan ayında kahvehanelerde geceleri hikâyeler anlatan meddahları dinlemektir (1995: 42). Bu uygulama sayesinde öğrenciler Türk kültürü ve gündelik konuşma diliyle yakınlaşıyorlardı.

Daha önce de belirtildiği gibi, XVII. yy ve XVIII. yy. Fransa'sı, yoğun olarak Osmanlı medeniyeti ve kültürüne ilgi duyduğu yüzyıllar olarak tarihe geçmektedir. Bu eğilimin kaçınılmaz sonucu ise Osmanlıca kaleme alınmış el yazmalarının Fransızcaya çevrilmesidir. Bu tarihten itibaren Fransız dil oğlanları [Denizcilik Bakanı Kont de Maurepas 1730'da, o sırada Fransız elçisi marki de Villeneuve'e verdiği talimat doğrultusunda³] aralıksız olarak bu görevi gerçekleştirmişlerdir.

1710'dan 1830'a kadar dil oğlanları tarafından Osmanlıcadan Fransızcaya yapılan çeviriler, yabancı dil eğitimindeki geleneksel çeviri-dilbilgisi yönteminin temelini oluşturmaktadır. Söz konusu çeviriler sene sonu bitirme tezlerini oluşturmanın yanı sıra,

² *Op. cit* Hitzel 1995: 44

³ *Op.cit* Hitzel 1995:95

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

Kraliyet Kütüphanesinin doğu dilleri eserleri koleksiyonunu da zenginleştirmiştir.

Nitekim Hitzel'in de vurguladığı gibi, doğu metinlerini topluca ilk çevirenler, tercümanlığı meslek seçtikleri için bunlar üzerinde çalışan "Dil oğlanları"dır; XVIII. yüzyılın başında yapılan bu çeviriler, çeviri dağarının temelini oluşturmuşlardır ve bugün, Fransız Millî Kütüphanesi'ndeki el yazmalarının Doğu'yla ilgili bölümünde muhafaza edilmektedirler (çoğu basılmamış Türkçe, Arapça ve Farsça 600'ün üzerinde çeviri vardır) (1995: 95).

Çeviri konuları çeşitlilik göstermekle birlikte, Fransız hükümetinin de isteği doğrultusunda, öğrenciler genellikle tarih, tasavvuf ve dil bilgisi alanında çeviriler yapmışlardır. İstanbul Fransız Dil Oğlanları Okulu öğrencileri tarafından Türkçeden Fransızcaya yapılan çevrilere birkaç örnek vermek gerekirse; 1712'de J. B. Couet'nin *Phrases turques et françaises*, (Türkçe ve Fransızca cümleler, 350 sayfa), 1741'de J. L. Clairambault'nun *Histoire de Behram Gur, Roy de Perse* (İran Kralı Behram Gur hikâyesi), 1753'de P. Fornethy'nin, *Règnes de Sultan Moustapha et de Sultan Osman II, traduits des annals de Naïm Efendi* (Mustafa ve II. Osman'ın saltanatları, Naim Efendi'den çevrilmiştir, 375 sayfa) ve bu çevirinin devamı olarak *Continuation du règne de Sultan Mustapha et commencement de Sultan Murat III*, çev. J. Dez (Sultan Mustafa'nın hükümdarlığının devamı ve III. Murat'ın hükümdarlığının başlangıcı, 237 sayfa), E. Robolly 'nin *Traité des cérémonies qui s'observèrent et réjouissances qui se firent à la circoncision de Sultan Mustapha et de Sultan Ahmed, au mariage de Hadidgé Sultane et enfin des présents que firent les vesirs et autres ministres de la Porte, les gens de loy et les différens corps de métiers, l'an mil quatre vingt siz au commencement de Rebi ulewell*, (Rebülevvel 1086 yılı başında Şehzade Mustafa ve Ahmed'in sünnet törenleri ve Hatice Sultan'ın düğünü ve bu vesileyle Bab-ı Ali'nin vezir ve devlet adamlarının yanı sıra hukuk adamları ve farklı meslek mensuplarının verdikleri hediyelerinin listesi, 196 sayfa), L. Dantan 'nın 1733'de çevirdiği *La vie et les miracles de Hadgi Isa, Caïmmécam d'Émir Sultan Muhammed Buhary* (Sultan Muhammed Buhari'nin Kaymakamı Hacı İsa'nın hayatı ve mucizeleri, 146 sayfa) ve yine aynı konu çerçevesinde B. Guintrand'nın 1734'de çevirdiği *Vie de Tcheleby Hussam Eldin* (Çelebi Hüsam Eldin'in hayatı) 1733'de J. B. Bérault'nun ve E. Roboly, 1734'de Maltor 'un ve son olarak 1742'de Clairambault'nun Türkçe'den Fransızca'ya çevirdiği *Différentes instructions d'un prophète appelé Mevlana* (Mevlana adında bir peygamberin çeşitli görüşleri) sayılabilir. Tarih, tasavvuf ve dil bilgisi konularının yanı sıra dil oğlanları hikâyeler ve masallarla ilgili de

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

Türkçe'den Fransızca'ya edebî çeviriler yapmışlardır. 1742'de D. Fornetty ve Roustan'ın *Histoires, contes et fables* (Hikâye, masal ve fabller), Wiet'in 1740'da çevirdiği *Recueil de différentes histoires terminées pour la plus part par une morale* (Genellikle sonu kıssadan hisselerle biten çeşitli hikâyeler derlemesi) ve son olarak Maltor'un 1742'de çevirdiği *Recueil de différentes histoires turques* (Çeşitli Türk hikâyeleri derlemesi) söz konusu edebî çevirilere örnek sayılabilir. (Berthier 1997, Hitzel 1995)

Öğrencilerin Türkçeden Fransızcaya yaptıkları çevirilerden de anlaşılacağı gibi, konular Osmanlı tarihi, tasavvuf ve Türk hikâye ve kısa öyküleri üzerinde yoğunlaşmaktaydı. Bu çeviriler tamamlandıktan sonra, önce Fransa Denizcilik Bakanlığına daha sonra dönemin kralının doğu dilleri baş tercümanı olan Pétis de La Croix 'ya gönderiliyor ve ancak, baş tercümanın ayrıntılı incelemesinden sonra Kraliyet Kütüphanesinde yerlerini alabiliyorlardı.

Berthier'e göre doğu dilleri oğlanlarının gerçekleştirdikleri çevirilerin dört önemli amacı vardı. Bunlardan ilki öğrencilerin doğu dillerine değin kültür ve bilgilerini artırmak, ikincisi bu çeviriler öğrencilerin doğu dilleri özellikle de Türkçe bilgileri konusundaki dilsel yeterliliklerini taçlandırmak, üçüncüsü Paris'te bulunan Kraliyet Kütüphanesini zenginleştirmek ve son olarak Türk edebiyatı başta olmak üzere doğu edebiyatı ile ilgili daha ayrıntılı bilgi edinebilmektir (1997:293–292).

Sonuç

XVII. yy.'dan itibaren Batılı devletler Osmanlı İmparatorluğu'nu sadece uluslararası ve ticari anlamda bir güç olarak görmeyip, Türk dilinin ve kültürünün zenginliği ve çeşitliliğine yoğun ilgi duymuşlardır.

Bu amaçla Venedik Cumhuriyeti Doğu Dilleri Oğlanları Okulunu (1551) örnek alan Fransız Hükümeti 1669'da İstanbul'da Doğu Dilleri Oğlanları okulunu kurmuştur. Hiç kuşkusuz adı geçen okullar Türkçenin yabancı dil olarak öğretilmesi tarihinin yapı taşlarını oluşturmaktadır. Doğu dilleri okulunun en önemli özelliği Fransız uyruklu öğrencilerine küçük yaşlardan itibaren İstanbul'da Türk dili ve kültürünü öğretmektir. Söz konusu öğrenciler ilerleyen yıllarda uluslararası ilişkilerde diplomat ve çevirmen olarak önemli görevler almış ve Osmanlı kültürü ile Avrupa kültürü arasında bir köprü oluşturmuşlardır.

İstanbul Doğu Dil Oğlanları Okulu öğrencilerinin 1710 yılından itibaren yaklaşık yüz yıl boyunca öğretmenleri denetiminde Türkçeden Fransızcaya, Osmanlı tarihinden edebiyatına kadar uzanan

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

geniş bir yelpaze içerisinde yer alan çeşitli konularda, çeviri ve kültür tarihinde önemli bir yer tutan kapsamlı çeviriler gerçekleştirmişlerdir. Hiç kuşkusuz, söz konusu çeviriler dönemin Avrupa'sının Osmanlı dil ve kültürüne gösterdiği ilginin en önemli kanıtını oluşturmaktadır.

KAYNAKÇA

- BALLIU, C.,(2005) *Les Confidents du Sérail. Les interprètes français du Levant à l'époque classique*. Beyrouth :Université Saint-Joseph
- BERRIDGE, G.R.,(2003) « English Dragomans and Oriental Secretaries : The Early Ninetennth Century Origins of the Anglicization of the British Embassy Drogmanat in Constantinople » *Diplomacy&Statecraft*, Vol.14, No4, s.137-152
- BERTHIER, A., (1997) « Turquerie ou Turcologie. L'effort de traduction des jeunes des langues au XVII.e siècle » *Istanbul et les langues orientales*, s. 283-317, ed. F.Hitzel, Varia Turcica XXXI, Paris : L'Harmattan
- BİLİM, C.Y., (2002) *Türkiye'de Çağdaş Eğitim Tarihi (1734-1876)*, Eskişehir : Anadolu Üniversitesi
- BOBOVIUS, A., (2002) *Topkapı, Relation du Sérail du Grand Seigneur* çev. A.Berktaş, İstanbul :Kitap Yayınevi
- CALFA, A., (1859) *Guide de la Conversation Français-Turc à l'usage des voyageurs et des étudiants*, Paris: Garnier Frères
- CATERGIAN, S., (1855) *Guide de Conversation Turc-Français-Allemand*, Viyana:Imprimerie des Méchitharistes
- CUNNINGHAM, A., (1961) « Dragomania :The Dragomans of the British Embassy in Turkey » *Saint Antony's Papers (Middle Eastern Affairs)*,XI, s.81-100
- HİTZEL, F.,(1995) *Dil Oğlanları ve Tercümanlar*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
- MALLOUF, M., (1862) *Grammaire Elémentaire de la Langue Turque suivie de Dialogues Familiars*, Paris :Maisonneuve et Cie

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

-
- MARGHETITCH, S.G., (1898) *Etudes sur les fonctions des drogman des missions diplomatiques ou consulaires en Turquie*, Istanbul : Les Editions Isis
- PUREN, C., (1988) *Histoire des méthodologies de l'enseignement des langues*, Paris : Clé International
- PAKALIN, M.Z, (1942) *Ahmed Vefik Paşa*, Istanbul : Ahmet Sait Matbaası
- REYCHMAN, J., (1961) « Une famille de drogman orientaux en Pologne au XVIIIe siècle » *Rocznik Orientalistyczny*, XXV, s.83-99
- TESTA, M&GAUTIER A., (2003) *Drogman et diplomates européens auprès de la Porte Ottoman*, Istanbul : Les Editions Isis
- TUNCEL, B., (1973) *Introduceur de Molière en Turquie : Ahmet Vefik Pacha*, Ankara : Imprimerie Başnur

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*